

Utsjoen kunta
PI 41
99981 Utsjoki
kunnanvirasto@utsjoki.fi

LAUSUNTO

27.2.2024

Maa-ja metsätalousvaliokunta
MnV@eduskunta.fi

Utsjoen kunnan kirjallinen asiantuntijalausunto: Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi saamelaiskäräjistä annetun lain ja rikoslain 40 luvun 11 §:n muuttamisesta

viite: Eduskunnan maa- ja metsävaliokunnan asiantuntijalausuntopyyntö

HE 100/2023 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi saamelaiskäräjistä annetun lain ja rikoslain 40 luvun 11 §:n muuttamisesta

Utsjoen kunta on Suomen pohjoisin kunta, jonka väestöstä merkittävän osan muodostaa saamelaisväestö. Kunnassa saamen kielen käyttäminen ja saamelaisten perinteisten elinkeinojen harjoittaminen kuuluu oleellisena osana asukkaiden arkeen, vaikka Tenojoen lohen kalastuskielto on merkittävästi vaikeuttanut yhden erittäin tärkeän perinteisen elinkeinon harjoittamista. Utsjoen kunta on antanut lausunnon saamelaiskäräjälain muutoksesta valmistellun toimikunnan mietintöön 5.8.2021 sekä asiantuntijalausunnon eduskunnan perustuslakivaliokunnalle 16.1.2023 sekä talousvaliokunnalle 26.2.2024. Utsjoen kunta pitää edelleen erittäin tärkeänä tarvetta uudistaa saamelaiskäräjälakia vastaamaan paremmin nykypäivää. Pykälien 9, 9a ja 9b osalta Utsjoen kunta lausuu seuraavasti:

Nyt lausunnolla olevassa lakiehdotuksessa esitetään lain nykyistä säännöstä muutettavaksi siten, että viranomaisten ja saamelaiskäräjien välistä yhteistyötä painotettaisiin aiempaa enemmän. Neuvottelu- ja yhteistoimintavelvoitetta koskevaan 9 §:ään liittyisi läheisesti uusi 9a § saamelaisten oikeuksien huomioon ottamisesta viranomaisten ja muiden julkisia hallintotehtäviä hoitavien toiminnassa sekä uusi 9b § neuvottelu- ja yhteistoiminnassa noudatettavasta menettelystä.

Utsjoen kunnalla on ollut ja on erittäin hyvät suhteet Saamelaiskäräjiin ja yhteistyö on vuorovaikutteista. Kunta pitää edelleen erittäin tärkeänä, että kunnallinen itsehallinto ja itsemääräämisoikeus eivät saa vaarantua neuvotteluvetoisuuden takia ja neuvotteluyhteys säilyy tasa-arvoisena. On tärkeää, että uudistuksessa huomioidaan myös saamelaisten kotiseutualueen paikalliset erot ja tarpeet esimerkiksi kuntien elinvoiman kehittämisessä. Saamelaisten perinteisten elinkeinojen harjoittamisoikeus ja matkailu ovat pitkään muodostaneet keskeisen osan Utsjoen kunnan elinvoimasta. Tenon lohenkalastuskiellon myötä Utsjoen kunnan elinvoima- ja saamelaisten elinkeinollisten ja kulttuuristen oikeuksien toteutuminen ovat vaarassa ja erityisesti jokisaamelainen kulttuuri on erittäin uhanalaisessa asemassa.

On toivottavaa, että Saamelaiskäräjälain 9 §:n uudistukset vaikuttavat tavalla, joka lisää saamelaisten oikeuksien huomioon ottamista ja viranomaisten yhteistoimintaa esimerkiksi saamelaisten perinteisten elinkeinojen harjoittamisedellytysten turvaamiseksi ja eri intressien yhteensovittamiseksi. Lain tultua voimaan on tärkeää, että muodostetaan toimivia käytäntöjä, esimerkiksi verkostoja valmisteluun, jotta ei synny päällekkäisiä prosesseja kuulemiseen ja neuvotteluihin saamelaisia koskevissa tai heihin vaikuttavissa hankkeissa. Tämä on huomionarvoista siksi, että yksi kunnan tärkeimmistä tehtävistä on mahdollistaa ja edistää kaikkien perinteisten elinkeinojen toimintaedellytyksiä Utsjoella. Edellä mainituista syistä on tärkeää, että kunta on suoraan mukana neuvottelupöydissä, joissa näihin elinkeinoihin vaikuttavista maan- ja vesienkäytön linjauksista ja ehdoista keskustellaan. Utsjoen kunta haluaa vielä korostaa, että esimerkiksi saamelaisen kalastuselinkeinoon osalta rakenteellinen tukijärjestelmä vaikuttaa riittämättömältä ja se vaikuttaa kalastuselinkeinoon mahdollisuuksiin toimia ja edistää sen kehittymistä osana maankäytön rakenteita.

Utsjoen kunta ymmärtää Saamelaiskäräjien tärkeän rooliin saamelaisen alkuperäiskansan kollektiivisten etujen valvojana ja tukee Saamelaiskäräjien roolin vahventamista, mutta pyytää samalla selvennystä lakiehdotuksessa olevaan määritelmään neuvotteluvetoisuuden syntymiselle silloin, kun päätöksillä voidaan katsoa olevan erityinen merkitys saamelaisille. Vaikka kunnassa ymmärretään, että ehdotetun 9 a §:n viittauksessa perinteisiin elinkeinoihin katsotaan vakiintuneesti kattavan myös perinteisten elinkeinojen nykyiset harjoittamismuodot, tämä ei ehkä ole viranomaisille yhtä selvää ja siksi pykälää tulisi täsmentää sisältämään ainakin esimerkinomaisesti nykymuodot (s. 86). Utsjoella perinteisiin elinkeinoihin liittyvä ja siihen sidoksissa ollut matkailutoiminta on nykyaikainen saamelaisen elinkeinoon ja kulttuurin harjoittamisen muoto.

Vaikka kaavailtujen muutosten on toivottu vähentävän neuvottelujen määrää käytännössä, niin samalla hallituksen esityksessä on tunnistettu yhteistoimintavetoisuuden lisäävän hallinnollista ja taloudellista taakkaa eri viranomaisissa (s. 65). Utsjoen kunnan erityislaatuinen tilanne saamelaisenemmistöisenä kuntana on tärkeää ottaa huomioon esityksen taloudellisia vaikutuksia arvioitaessa. Utsjoen kunnan strategiassa saamen kielen, kulttuurin, saamenkielisen opetuksen kehittyminen sekä saamelaisten perinteisten elinkeinojen tukeminen muuttuvassa ympäristössä on otettu kunnassa kestävä kehityksen tavoitteiksi. Vaikka Utsjoen kunta ottaa huomioon ja toteuttaa toimialoillaan saamelaisten oikeuksia lainsäädännön edellyttämällä ja mahdollistamalla tavalla, uudistus lisää tarvetta arvioida ehdotetun säännöksen mukaisesti aiottujen toimien vaikutuksia ja sitä kautta "erityistä merkitystä" kynnyksen ylittymistä. Lisäksi arvioinnin päätteeksi voidaan käynnistää ja toteuttaa neuvottelut ja yhteistoiminta. Uudistus lisää kunnan hallinnollista taakkaa ja edellyttää siksi resursseja. Utsjoen kunta pyytääkin säädösvalmistelun yhteydessä selvittämään, miten taakan lisääntyminen ja resurssien tarve voitaisiin kompensoida, voisiko olla mahdollista ottaa se huomioon esimerkiksi valtionosuusjärjestelmässä.

Utsjoella 28.2.2024

Päivi Kontio
Kunnanjohtaja

